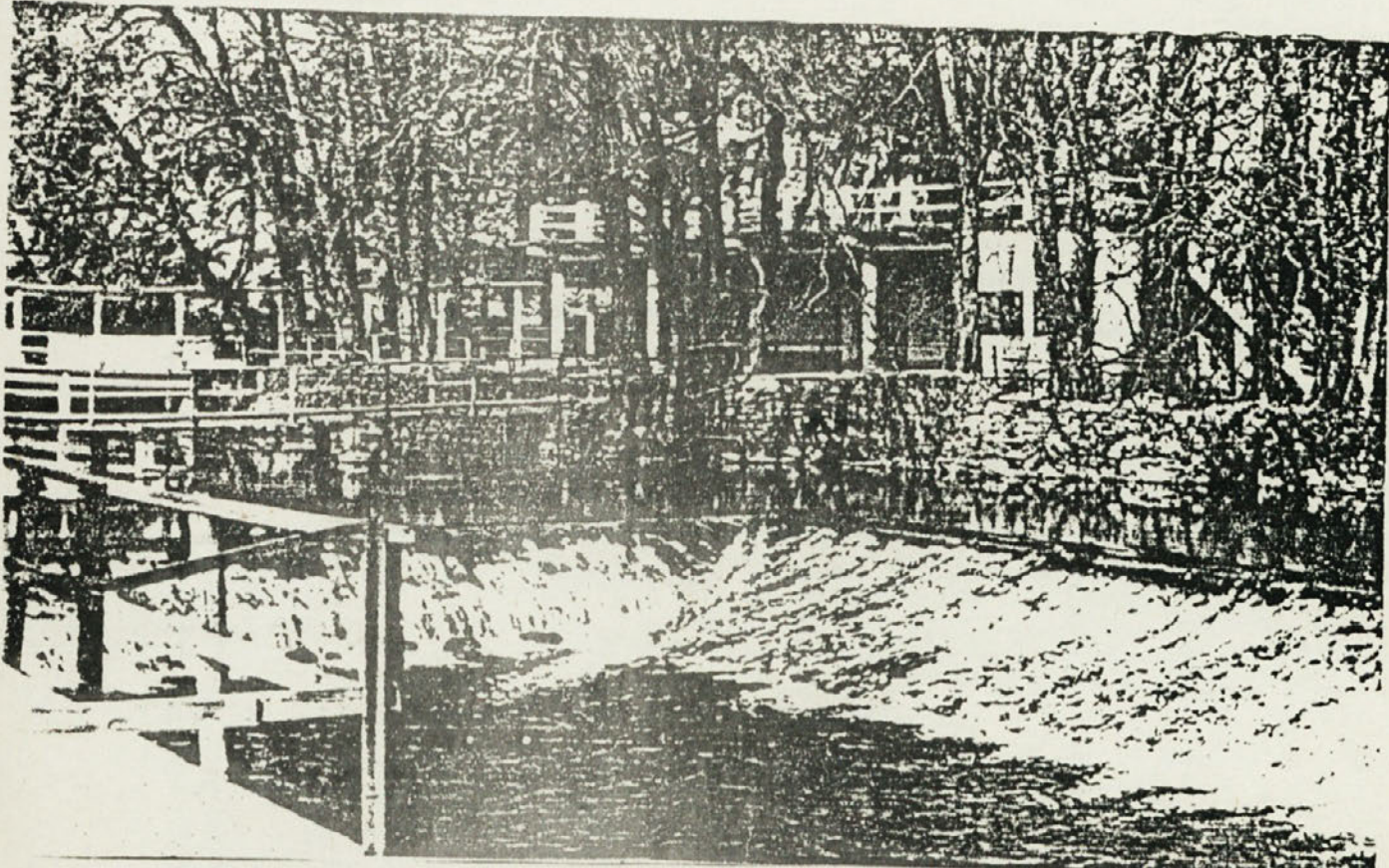

Vipavski glas

št. 18

VIPAVA - PODSKALA 1955

junij '91

OB SLOVENSKI OSAMOSVOJITVI

Zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi!

Od 26.6.1991 je Slovenija samostojna država. Tako je uresničen stoletni sen naših prednikov.

Dogodek osamosvojitve doživljamo s prevladujočim občutkom, da je zdaj nečesa dokončno konec in da se neizprosno začneja nekaj novega - drugačnega.

Razglasitev samostojnosti je samo eden od majhnih korakov na poti slovenskega osamosvajanja. Naš cilj je še daleč, pot do njega pa naporna.

Zdaj smo sami s sabo v dobrem in slabem.

Trdega dela, razuma, znanja, vsega, kar se je v zgodovini človeštva pokazalo za močnejše od orožja in nasilja, bomo potrebovali še veliko.

Toda gospodarska kriza, ki se nezadržno pogloblja, tudi nezadržno povečuje našo socialno stisko. Prav bi bilo, da bi naslednji dnevi po prazniku bili posvečeni gospodarski problematiki in reševanju socialnih stisk prebivalstva mlade slovenske države.

"Zunanji svet nas bo priznal, če bomo dokazali, da smo sposobni za življenje" je dejal predsednik slovenske vlade Lojze Peterle.

Z jugoslovanskim vodstvom pa bo potrebno še mnogo, mnogo dogovarjanja. Sposobnost sporazumevanja pa ni lastnost šibkih, temveč močnih.

(vp)

VIPAVSKI MOSTOVI

Vipava je zgrajena na vodi in ob vodi, zato ni nenavadno če jo imenujemo "Male Benetke", ker je bila v njej zgrajena cela vrsta večjih in manjših mostov. Najpomembnejši mostovi so čez reko Vipavo, sledijo mostovi čez hudournik Belo, potoka Gacko in Močilnik. Reka Vipava ima številne izvire in krake, za prehod le teh je bilo potrebno zgraditi več mostov. Sprva so bili vsi grajeni iz lesa in jih je bilo treba pogosto obnavljati. Pozneje so jih zamenjali s trajnejšimi kamnitimi in v zadnjem času betonskimi.

Reka Vipava priteka na dan iz več izvirov in bolj pomembni od teh so: Črncova jama, Jama, Slezenc Podfarovž, Podskala (dva izvira), za Tab`rom, pod Plazom, Podlipica, izvir sv. Janeza. Voda iz Črncove jame ob večjem deževju odteka v Belo, sicer pa se izteka v Vipavo. Ko glavna struga reke Vipave naraste, prične močno pritekati voda iz Slezenca in Jame. To nam da vedeti, da je izvir Slezenca nekaj višji od ostalih in predstavlja nekakšen naravni ventil.

Za prehode po naselju so gradili mostove v vse smeri postopno po potrebi. Večji del jih še danes stoji in služi svojemu namenu, le da so ti danes mnogo bolj obremenjeni s težkimi prevoznimi tovari. Vseh mostov je danes osemintrideset.

Še pred sto petdesetimi leti je stal leseni most, ki je spajal Tabor z desnim bregom reke Vipave. Grajen je bil iz lesa tudi zato, da bi ga bilo moč ob napadu kaj hitro porušiti ali pa zažgati. Tako je bila močno utrjena graščina povezana z glavnega vhoda pri velikem stolpu z dviznim mostom in iz središča čez reko do cerkve sv. Marka. Ta del brega je bil pomemben zato, ker je bilo tam svetišče, ob njem pokopališče in v ozadju naselje.

Pozneje so postavili še en most, ki je povezoval oba bregova med Lanthierijevim grajskim poslopjem in Podskalo. Tako je potekala os poti od glavnega grajskega portala čez kamniti most, dvorišče, podhod obrobne dvoriščne stavbe, čez leseni most v Podskalo. Most je bil namenjen samo grajski gosposki in njihoveu služnemu osebju. Ta prehod je viden še danes, le da je novi most v Podskalo manjši in pomaknjen v skrajno levo stran.

Pri graščini Tabor je bil 1810. leta zgrajen kamniti most. Da je bil najpomembnejši priča milnik ob njem. Na severni strani naselja je bil zgrajen 1885. leta drugi most, takrat edini prehod čez hudournik Belo, pri Cuntovih, grajen iz kamna. Nato je bil za krajšo pot v naselje čez Belo postavljen še en most pri starem gasilnem domu. Za tem so bili ob gradnji nove ceste čez Police 1930. leta zgrajeni še trije mostovi: čez reko Vipavo, Belo in Gacko. Pri Živcu mostu ni bilo, bil je grajen pozneje. Edini most čez Močilnik za smeri: Slap, Lože, Goče in Kras je bil pri Mayerjevi žagi, ki ga je sezidal mojster Anton Trošt. Glavna pot iz vipave mimo Živca proti Krasu je bila pozneje zgrajena in do tedaj je bil tu samo kolovoz. Nazadnje smo dobili 1987. leta most za peščce čez reko Vipavo pri zavodu za invalidno mladino, ob melioraciji pa še most na Vrhpoljski poti prek Bele.

Lanthierijev grajski most, ki je služil za prehod iz gradu na dvorišče, je bil tako visoko nad strugo, da je lahko pod njim jezdil konjenik. Most so zgradili takrat, ko je bil dograjen grad, 1702. leta. Od takrat se je struga z nanosom toliko dvignila, da je višina od nivoja vode za polovico nižja. To naj bi bilo opozorilo, da je treba strugo čistiti in poglobljati, sicer se bodo ponovno v neurju pojavljale poplave.

Pred petintridesetimi leti je padla ideja o gradnji Medvedove ceste (1), ki naj bi potekala iz Podnanosa, čez Podrago, Manče, Lože in Slap v Vipavo. Drugi krak naj bi speljali s Slapa v Ajdovščino. Trasa te ceste bi šla višje nad levim bregom Močilnika, čez Police in se spojila v Vipavi na križišču pri sedanji bencinski črpalki. Vojska je s svojo takratno mehanizacijo pričela graditi cesto in lesene mostove čez Močilnik in reko Vipavo. Prek Močilnika so zgradili dolg most na hrastovih pilotih, kot da bi pod njem tekla reka Piava (2), a ne takšen potok. Prav tako je že bil dograjen most iz hrastovine čez reko Vipavo. Ta most so vojaki tudi sami preizkusili, tako da so čezenj zapeljali tank. Težke obremenitve 30-40 ton, most ni vzdržal in se je podrl. Za tem je zmanjkalo sredstev ter dobre volje in gradnja ceste je bila opuščena. Če bi ves hrastov les, ki so ga porabili pri gradnji, prodali, bi za tisti denar skorajda zgradili montažna betonska mosta čez reko Vipavo in Močilnik ter bi ju s pridom še danes uporabljali za prehod na levi breg reke Vipave in Močilnika. K temu naj dodam, da je od Medvedove ceste ostal del trase, ki se še danes uporablja: od središča Lož do Jamškove vasi in iz Žoržovega kraja na Slapu do Močilnika.

Dolgo časa je reka Vipava ob obilnem deževju poplavljala sedanji glavni trg in okolico. Ko so pred leti strugo poglobili, se to ne dogaja več in lahko mirno zremo z mostov naraščajočo reko.

- (1) -- imenovana po Semič Antonu-"Medvedu",
- (2) -- široka reka v Italiji, ki je znana iz I.svet.vojne

FRANC CEROVŠEK

VIPAJSKO POKOPALIŠČE (dopolnilo in popravek)

Zaradi napake pri tiskanju glasila je bil v zadnji - 17.številki v celoti izpuščen 5.odstavek, ki se glasi:

"Na pokopališču sta tudi dve grobnici v obliki kapelic. V prvi so pokopani grofje Lanthieriji, nekdanji lastniki graščine v Vipavi in dvorca Zemono. Zadnji Lanthieri je bil pokopan v tukajšnji grobnici leta 1910. Ker za vzdrževanje grobnice nihče ni več skrbel, je Komunalno podjetje objekt prenovilo in ga s privolitvijo dedičev uporablja za hrambo mrliškega vozička."

Zaradi napačnih informacij je prišlo v 3.odstavku do pomote v zvezi s kapelo na pokopališču. Kapela je **posvečena sv.Jožefu** in ne sv. Miklavžu. V kapeli sta pokopana dekana Jurij Grabrijan in **Matija Erjavec** in ne Ri-javec.

Za nastale napake se opravičujemo!

Uredniški odbor

DOPOLNILO K ČLANKU "VIPAVA POD ITALIJANI"

v 17. številki

Redno prejemam Vipavski glas in večkrat me v njem kaj moti, zato se oglašam z nekaterimi pripombami k članku Vipava pod Italijani v 17. številki.

Ne vem, kaj je mišljeno pod nacionalizem v srednjem veku, ki še ni mogel pognati globokih korenin. Mislím nasprotno, da je bil ta zelo močan, zlasti germanski. Če pa je morda mišljena slovenska narodna zavest (kar še ni nacionalizem), je ta morala še čakati na narodne buditelje. In kdo je dosegel višek nacionalizma pod italijansko okupacijo, rekel bi, Italijani, saj še govoriti po slovensko nismo smeli. Očitno gre tu za zamenjavo pojma nacionalizem z narodnim prebujanjem in narodno zavestjo.

Po mojem skromnem znanju arhitekture sem prepričan, da zvonik naše župne cerkve nima stilno nič kaj opraviti z oglejskim.

Za slike F. Pittonija sem mislil, da so bile nadomeščene s "primernješimi". Če pa obstajajo, so verjetno v drugih prostorih, za katere doslej nisem vedel.

K spominski plošči Carlu Goldoniju naj dodam, da so jo vzdali Italijani med svojo zasedbo.

Ko je že govora o gradu (graščini) naj omenim iz svojega spomina še tale dogodek. Potem, ko ga je JLA zasedla, sem opazoval, kako je eden od vojakov, stoječ na odru, postavljenem na balkon, vihtel utež, obešeno na vrv, in udarjal z njo ob prelepi kamniti grb Lanthierijev z očitnim namenom, da ga uniči. Bilo je težavno delo in mu je uspelo le toliko, da ga je znatno poškodoval.

S fašizmom je seveda prenehalo delovanje dotedanjih slovenskih županov. Nadomestili so jih podestàti. Vse bolj kot podestàti so bili zagrizeni politični tajniki in funkcionarji, ki so o mnogočem odločali. Gonnano ni bil podestà, ampak zdravnik za občino Vipava in je bil do pacientov požrtvovalen in bi bil vreden vse kaj drugega ot pa graje. Zadnji podestà je bil Carlo Paroni in nič napačen človek. Bil je tudi vojaški dobavitelj in je v zvezi s tem kupčeval s kmeti.

Glede pok. dekana Breitenbergerja pripomnim, da ni maševal v slovenščini, ampak v tedaj še predpisani latinščini. Pridiga pa je bila slovenska, pa ne toliko po njegovi zaslugi, saj so jih imeli tudi drugi župniki, ampak po zaslugi goriškega škofa F. B. Sedeja, ki se je odločno in neustrašno boril z oblastjo. Kmalu je postal njihova žrtev. Moral je odstopiti in v kratkem času je v zagrenjenosti umrl.

Da, tudi g. Breitenberger je postal žrtev fizičnega napada, ki ga je po čudežu preživel. Svojega napadalca je poznal, saj se je prav pri njem spovedal. Toda zaradi spovedne molčečnosti ga ni nikoli izdal. Tudi razlog napada je ostal prikrit.

Ko so Italijani prišli v Vipavo, sem bil že šolarček in se teh dogodkov, gledanih z otroškimi očmi, spominjam. Privedli so nas šolarje pred grad na slovesnost ob tem prihodu. Tam je bila množica tujih ljudi in vojaštva, najbolj pa mi je zbujal pozornost kup igrač pred vhodom v kapelo sv. Barbare. Ko je prišlo do razdeljevanja teh igrač, sem dobil bobenček, toda takoj, ko sem se z njim pojavil doma, ga je oče uničil. Imel je do prišlekov hud odpor. Da bi v Vipavi delili hrano šolarjem za plačilo ali brez, tega ni bilo.

Italijani so vse zasedene slovenske in hrvaške kraje sprva označevali dvojezično. Pošta, namenjena na zasedeno pokrajino, se je lahko naslavljal v slovenščini do nastopa fašizma.

Pod Italijo dvojezične šole ni bilo. Sprva je bila slovenska z eno uro italijanščine na dan. To uro je imel prvi italijanski učitelj, Calandrino, ni ga bilo dosti več od nas otrok. S poučevanjem se ni ukvarjal in smo čakali - on kot mi -- signal zvonca. Ko smo šolo končali, nismo znali italijansko niti brati. Letnik za menoj je s prvim razredom pričel izključno italijanski pouk. Tudi otroški vrtec je bil laški. Tako je bilo potujčevanje v polnem teku.

Kar so pri nas miličniki, so bili takrat carabinieri. Tako eni kot drugi imajo to lastnost, da radi predpisujejo kazni. Vozovi in kolesa se takrat niso res registrirali, pač pa je bilo treba plačati zanje letno takso. Dokaz plačila (taksirani objemek za kolo in tablica za voz) je bilo treba pritrditi na vozilo. Marsikateri kolesar, hoteč si prihraniti izdatek 5 lir - en srebrnik - si je za svoje kolo priskrbel "bollo" ali "marko" enostavno z drugega kolesa. Zaloteni kolesar brez marke je bil kaznovan z globo 10 lir. Pomisliti je treba, da je bila tedaj kriza za denar, koles pa kot sedaj na Kitajskem.

Fantje so odhajali k vojakom ob svoji polnoletnosti, z enaindvajsetim letom starosti. Nekje v letih 30-32 je bila uvedena prostovoljna predvojaška vzgoja, ki je trajala dve leti, po par mesecev na leto z dvema urama ob nedeljah. Tisti, ki so se je udeležili (bila je kaj slaba priprava), so uživali potem skrajšano redno vojaško dobo služenja. V Vipavi, se mi zdi, niso nosili črnih srajc, pač pa črne kape.

Corriera (avtobus), se je sprva (seveda še pred okupacijo) ustavljala pred Majerjevo hišo (pri cerkvi), kjer je bila pošta. Pozneje se je pošta preselila na trg v prostore izseljene lekarne (sedaj Kebetova hiša) in avtobusi so ustavljali desno in levo ob cesti pred zadržugo. Bili sta dve potniški progi. Na prvi, Gorica-Postojna, so sprva vozili enkrat dnevno, potem pa vedno večkrat. Na drugi, Trst-Idrija, je "corriera" vozila enkrat dnevno skozi Vipavo in Vrhpolje, Ajdovščina je bila izpuščena.

Italija v gospodarstvo zasedenih pokrajin ni hotela vlagati iz docela političnih razlogov. Regulacija reke Vipave, kakršna je bila pred kratkim izvedena na našem območju, bi preseгла ceno, ki bi jo bila pripravljena plačati. Verjetno pa tudi zato, ker se je v notranjosti ogromno vlagalo v gradnjo cest izsuševanje močvirij, izgradnjo novih mest itd. Izgradila pa je regulacijo nasipnega sistema, tako da se je ustvarjalo nasipe s prodnino in zemljo iz struge. Vgrajene so bile tudi dotočne in odtočne naprave. Sistem bi moral biti funkcionalen in je vprašanje, če je bilo prediranje nasipov upravičeno.

Leta 1934 so začeli graditi "novo cesto" čez Police. Material za izgradnjo visokega podcestišča je bil pridobljen iz zelo plitke struge Bele, in ga je bilo toliko, da so z njim nasuli del od pokopališče do sredine Polic. Material za ostali del projekta pa je bila zemlja z laporjem, izkopanim na mestu, na katerem so pozneje zgradili stavbo za stanovanja oficirjev; po vojni je bila v njej bolnišnica in končno služi zavodu za invalidno mladino.

Italija je slovela (in gotovo še) po primarni skrbi za infrastrukturo. Našo glavno (cesarsko) cesto, so takoj ob prihodu izdatno izboljšali. Zgradili so omenjeno izogibališče našemu trgu, prav tako Šturijam in nato še Ajdovščini. Da, gradile so se tudi gorske ceste, to so bile strateške ceste, ki jih je gradilo vojaštvo vzdolž celotne meje z Jugoslavijo, med temi cesti na Nanos s sanaborske in šentvidske strani. Toda ta cesta se ni zgradila zaradi

naših potreb, marveč zaradi načrtovanega napada na Jugoslavijo.

Javnih služb za Slovence ni bilo, razen izjem. Učitelji (iz kakih 550 šol - z Istro) in uradniki na občinah, železnici in drugih ustanovah, so bili nasilno premeščeni v notranjost Italije. Tako domačini niso imeli več možnosti za zaposlitev v vseh teh ustanovah, slovenske ustanove pa so bile ukinjene in razpuščene. Cilj tega načrtovanega stanja je bil prisiliti obubožani narod v podložništvo. Kdor je hotel dobiti delo, se je moral izseliti v Italijo ali emigrirati ali se asimilirati.

Se pripomba k prispevku o dr. Pavlicu

Dr.S.Pavlica je bil zdravnik splošne prakse in kirurg. Bil je občinski (tako smo smatrali) zdravnik, izredno sposoben in splošno priljubljen. Toda fašizem mu je odvzel mesto občinskega zdravnika in je postal zobozdravnik, ker je bil prisiljen prekvalificirati se. Na njegovo mesto je prišel Italijan Tabacco, za njim Gonnano.

Morda se je odveč poglobljati v malenkostne popravke kronike našega trga, vendar bi želel, naj bo to, kar se piše, po možnosti preverjeno, že zaradi ljudi, ki so, tako kot jaz, to doživljali.

VINKO PREMRL

OPRAVIČILO BRALCEM

V prejšnji - 17. številki glasila je bilo veliko pravopisnih napak, ki pa niso krivda uredništva oz. lektorice, temveč so nastale v tiskarni.

N.primer: na strani 4: iz Gradišče, pravilno z Gradišča,

" 9: orao " moramo,
" 10: prenosu " preново,

zamenjanih je veliko črk, večkrat je izpuščena črka m.

Za nastale napake smo opozorili tiskarja, da se ne bi več ponavljale.

Papirnica PALJK

VIPAVA - VOJKOVA 22

- NUDIMO VAM:** - fotokopiranje,
- šolske potrebščine,
- pisarniški material,
- aranžiranje daril

CENE SO KONKURENČNE !

PRIPOROČAMO SE !

ODPRTO :

Ponedeljek	-	zaprto
Torek		od 10 ^h - 14 ^h
Sreda		od 14 ^h - 18 ^h
Četrtek		od 10 ^h - 14 ^h
Petek		od 10 ^h - 14 ^h
Sobota		od 9 ^h - 12 ^h

KRONIKA OBNOVE ZDRAVSTVENE POSTAJE VIPAVA

1988 - 1990

964 dni je že minilo,
nas kot cigane razkropilo,
malo tukaj, malo tam,
naporen, dolg je bil vsak dan.

Smo dolgo upali, čakali,
vsak dan bolj vzdihovali,
le kdaj, le kdaj nam bolje bo,
kdaj se zopet snidemo.

Minilo prvo leto je,
si rekli smo, kar dobro gre,
saj le nam ni tako hudo,
imamo streho nad glavo.

Pa drugo leto je minilo,
za nas se nič ni spremenilo.
Samo mečkanje, nategovanje,
denarja ni -- jadikovanje.

Začelo se je leto tretje,
se v naših glavah sliši vretje,
čez dvorišče pogledujemo,
kdaj tja gremo, sprašujemo.

Odbor gradbeni, Milivoj nadzorni,
pa še drugi odgovorni,
vsak po svoje delajo,
posledicam se izmikajo.

Na mamo se obračamo,
jo vsak dan znova gnjavimo.
Pomagaj nam Irena ti,
saj z živci smo na kraj poti!

Lepo je, če očeta imaš,
če mu zaupaš, vajeti daš.
Hudo, hudo pa se trpi,
ko atu Brunu mar nas ni.

Po svoje že on trudi se,
a besede mu v ustih obleže,
vse se draži, denar kopni,
le kaj od mene radi bi?

Ob našem atu je mama reva,
otroci pa smo žalostni,
a za vsak dinar ne okleva,
po svoje ona naredi.

Potem pa tu je rompompom,
iz idrijske se sliši grom.
Vsak po malo popusti,
življenje dalje se vrti.

Krajevni Princes ves zagnan,
prihaja urejat prav vsak dan.
Vse drugo zapostavi,
posveti se le Vipavi.

Cestno pa kot vreme je,
danes dela, jutri ne.
A vse se enkrat le konča,
tudi asfaltacija.

Kot na večerji zadnji,
dvanajst apostolov se zbere,
kako tehnični prevzem opravi,
se iz zapisnika prebere.

Direktor pa ugotovi,
da sranja naš ga kam speljati ni.
Le kam se zdaj sploh sralo bo,
ko tu primerno ni za to.

Oh, ta greznica, pa vhodna vrata,
to že prava je potrata.
Zakaj se tu je zataknilo,
zakaj mi živce je zlomilo?

Staro šaro v šoli spravmo,
ki vredna ni za žličko kavno,
bomo atu podarili,
z njo ljubezen si kupili.

In končno je napočil dan,
964 dni pričakovan.
Smo vse počistili, uredili,
se na novo preselili.

Zdaj tukaj smo, žal nam ni,
za vse težke, bridke dni.
Dolgo, dolgo smo čakali,
da na lepšem smo pristali.

Vipavci, kar korajžno le,
če nagaja vam srce.
Aparate vse imamo,
da vam z njimi zdravje damo.

Sladkor, hemogram, urin,
to delo laboratorijskih je veščin.
Prostor pa tam čaka že,
da z delom Silva izkaže se.

Otroci doline vipavske, zelene,
za vas je najlepši prostor izbran.
Dispanzerska dejavnost naj zaživi,
preventiva je važna sleherne dni.

Vipavci tudi so spoznali,
v pomoč nam roke svoje dali,
za enotnost, bratstvo mir,
skrbi vojaški komandir.

Nam dal je lepe, mlade fante,
z njimi še lopate, krampe,
krepko so jih v zemljo zasadili,
izgled okolju spremenili.

Vam tudi nove delamo,
saj tehnika prav super je.
Zbadamo, vrtamo, plombiramo,
za lepe d`narce vse to gre.

Silvo so nam že vzeli,
drugo nam čistilko dali.
Mi pa bomo vsi veseli,
z metlo, krpo pomagali.

Peter, Marjan mnogokrat,
hodila k nam sta vasovat.
Sta s ključi nas prebujala,
se s kavico zalivala.

Da pa vse bo kot je treba,
še patronaža poskrbi.
Skrbno bo izbrana nega,
ki jo ona izvrši.

Če vas obišče zobobol,
hitro po stopnicah gor.
Dvigala sicer nimamo,
zobe pa dobro pulimo.

Se toplo priporočamo
naj nas ne pozabita,
saj v novem bolje tekne vse,
kar okrog ust opleta se.

20.10.1990 po 964 dneh
nova ZP mogočno stoji na tleh.
Enaindvajset nas je, polni
novih moči,
ki podajamo se v svetlejše dni.

Vsem bolnim bomo pomagali,
svojo jim pomoč dajali,
pridite, vam žel ne bo,
saj z dušo, srcem vaši smo !

IDA SEMENIČ

KAJ SE DOGAJA V KRAJEVNI SKUPNOSTI

Krajani naselja Zemono so izrazili željo, da bi tudi pri njih odvažali smeti. Na sestanku so se dogovorili o nabavi štirih konteinerjev. Vsaka hiša je prispevala din 850.- in tako zbrali 17.000,00 din za konteinerje, ostanek din 5.100,00 pa za javno razsvetljava na začetku vasi.

Komisiji za varnost v cestnem prometu v Ajdovščini smo pisali, da namestijo na Zemonu - na ovinku pri hišni št. 2 ogledalo in da omejijo hitrost vozil skozi vas na 20 km/h, ker je v času prireditev in porok na dvorcu skozi naselje veliko prometa z motornimi vozili.

V Cankarjevi ulici (pri kapelicah) so bila montirana tri svetila javne razsvetljave.

V Ulici Gradnikove brigade so dobili javno razsvetljava - tri svetila - po dolgoletnih prizadevanjih krajanov ulice in KS. Pri Zdravstveni postaji pa so dela zaključena z namestitvijo dveh svetil javne razsvetljave na stebrih pri vhodu iz Ulice Gradnikove brigade. Stroški so bili pokriti še iz sredstev samoprispevka.

---

cajna

- domače ime za trgovino z živili v Beblerjevi ulici št. 6 (od 11.5.1991). Prijetno jo je uredila Majda Andlovic.

baročni kipi grajski puti

Izvajamo restavriranje kipov na Titovem trgu. Strokovnjak bo kipe očistil in poškodovane obnovil. Organizator del je Turistično društvo Vipava in KS Vipava

LABODJE JEZERO NA VIPAVSKEM TRGU

Tudi letos bodo marljivi člani Turističnega društva Vipava podarili Vipavcem in vsem ljubiteljem glasbe umetniški nastop slovenskega narodnega gledališča - opera in balet iz Ljubljane.

Tokrat bodo nastopili z eno največjih mojstrov in velikega ruskega skladatelja PETRA ILJIČA ČAJKOVskega - klasičnim baletom "LABODJE JEZERO".

Po uspešnem nastopanju v Cankarjevem domu v Ljubljani bodo baletni umetniki slovenskega narodnega gledališča iz Ljubljane z udeležbo priznanih mednarodnih umetnikov nastopili tudi v Vipavi.

ZGODBA BALETA LABODJE JEZERO

PRVO DEJANJE:

Na grajski ravnici. Princ Siegfried slavi svojo polnoletnost. Na njegov rojstni dan prihajajo k njemu od vsepovsod njegovi prijatelji in ga veselo pozdravljajo. Med prvimi sta dvorni norec in vzgojitelj Wolfgang ter njegovi vrstniki. Iz daljnih krajev pridejo k princu njegovi vazali, ki mu prinesejo za darilo dragocen meč in mu prisežejo dosmrtno zvestobo. Mati kraljica pa podari princu viteški znak. Proti večeru se gostje razidejo in princ ostane sam. Ko nenadoma zagleda jato labodov, ki lete preko kraljevega dvorca, čudno vznemirjen pohiti za njimi.

DRUGO DEJANJE:

Pust breg divjega jezera. Ob jezeru živi čarovnik in skriva deklice, ki jih je začaral v labode. Samo zvesta ljubezen mladeniča, ki bi se zaljubil v najlepšo od njih, Odette, bi jih mogla rešiti prekletstva in uničiti čarovnika. Zdaj pride na breg princ in zagleda Odette. Njena lepota ga docela očara in prevzame. Čarovnik skuša odvesti labodice in preprečiti princu, da bi se sestal z Odette, vendar se mu to ne posreči. Odette prosi princa za zaščito. Kako naj jih reši prekletstva?

Pokorne čarovnikovi volji labodnice zapuščajo breg. Princ se poslovil od Odette in ji zagotovi, da se vrne in jo reši. Čarovnik bo poskušal v mladeniču pogasiti plamen ljubezni do prelepe Odette - kraljice labodov.

TRETJE DEJANJE:

Ples v kraljevem dvoru. Vsi na dvoru z materjo kraljico, princem in gosti pričakujejo neveste s starši in spremljevalci iz raznih dežel. Vsaka nevesta zapleše svoj ples, nato se predstavijo princu. Kraljica želi, da bi si eno izmed njih izbral za zaročenko. Toda nobena mu ni všeč, ker so njegove misli pri Odette. Tedaj se pojavita neznana gosta, to sta čarovnik - zdaj v podobi viteza črnega laboda z imenom Rothbart - in njegova hči Odilie. Med plesom se pojavi vizija Odette, ki prosi princa, naj se je spomni, a on tega ne vidi. Omamljen od Odilie hoče njeno roko, a vitez črnega laboda ga prisili, da se zakolne, da je njegova izvoljenka Odilie. Kakor hitro se zakolne, ugleda vizito Odette, a že je vse prepozno, ker je dal svojo besedo drugi. Princesa labodica mora ostati v čarovnikovi oblasti. Rothbart in Odilie izgineta. Princ odhiti obupan iz dvorane, da bi našel izgubljeno ljubezen.

ČETRTO DEJANJE:

Obrežje jezera. Labodice s tesnobo pričakujejo Odette. Ta se vrne vsa obupana in jadikuje za princem, češ da jo je izdal in zapustil. Kmalu pride princ, najde Odette in jo roti, naj mu odpusti. Oba sta srečna, ker sta se spet našla, a ne za dolgo; čarovnik pretrga njuno veselje. Princ mora izpolniti obljubo in se poročiti z Odilie. Zaljubljenca sprevidita, da je le v njuni neomajni ljubezni moč, ki premaga vse. Tako zlomita čarovno moč, uničita čarovnika in pohitita svoji sreči naproti.

Sedaj pa pogledjmo, kdo so glavni akterji na tej veličastni glasbeni in baletni prireditvi:

princ Siegfried - pravak milanske Scale -	Zoltan Solimosy
Odette	Irena Pasarić
Odilie	Irena Pasarić
Ronthbart	Vojko Vidmar
dvorni norec, član boljšoj teatra iz Moskve	Simkin

Scenografija in kostumi so bili izdelani v delavnicah ENGLISH NATIONAL BALLET iz Londona in se po predstavi v Vipavi vračajo nazaj v London.

PREPRIČANI SMO, DA DOMO S TO EDINSTVENO GLASBENO IN BALETNO

PRIREDITVIJO ZADOVOLJILI ŠE TAKO ZAHTEVNEGA

LJUBITELJA ODRSKE UMETNOSTI

PRIPRAVIL

CIJAN ŠTOKA

OPOMBA: Datum nastopa 6. julij 1991 je bil prestavljen na kasneje.

NAŠA KULTURNA DEDIŠČINA IN DRUŠTVENA

DEJAVNOST PO LETU 1918

Leta 1918 se je tudi za naše kraje končala I. svetovna vojna. Doba Avstrije in njene demokracije je minila. Na Primorsko so prišli novi gospodarji.

Njenim prebivalcem so vsilili italijansko državljanstvo. Ljudje so zaslutili bližajoče težke čase. V hipu so se zavedli svojih korenin in s tem potrdili čudovito misel, ki jo je zapisal naš pesnik Matej Bor, da se v viharju drevesa svojih korenin zavedo. Zato so se začeli organizirati in so najprej v lastni kulturi poiskali zavetje, ki jim je dajalo upanje za gospodarski, kulturni in nacionalni obstoj. To potrjuje tudi zgodovina Vipavcev po italijanski okupaciji.

Po vsej Vipavski dolini beležimo takrat živahno društveno dejavnost in silno enotnost ljudi, ne glede na idejne razlike. Takoj po koncu I. svetovne vojne so začela oživljati in se na novo ustanavljati razna društva, ki so imela namen ohranitev narodne zavesti. Po vseh vaseh so se ustanavljala bralna, pevska, dramska, kmetijsko-izobraževalna društva in še marsikaj drugega. Zelo lepo so delovale tudi narodne čitalnice. Po zapisih v Edinosti so takrat delovala: v Šentvidu Bralno društvo "Sloga", v Ložah Kmetijsko-izobraževalno društvo, v Vrhpolju tudi Izobraževalno društvo, na Slapu so imeli Prosvetno društvo "Sloga" in razna druga podobna združenja.

Pisatelj France Bevk je v govoru 2. novembra 1921 ob narodni veselici Čitalnice v Dornberku ocenil, da so ta društva "velika ljudska univerza". Takratni poslanec Šček, pa je na isti veselici poudaril, da ne smemo nikoli izgubiti dveh svetinj, ki so nam jih izročili naši očetje, to je zemljo in materin jezik. To še kako velja tudi za današnji čas.

V tem času so izgrala močno vlogo katoliška prosvetna društva, ki so imela velike zasluge za to, da se je pod Italijani na Primorskem ohranil slovenski jezik. Delovanje teh društev je bilo žal prepovedano z dekretom italijanskih oblasti. O tem je poročala Edinost 14.9.1927.

Sam trg Vipava je deloval kot nekak kulturni center Zgornje Vipavske doline. Zaznavno je bilo delovanje vseh takratnih študentov iz bližnjih vasi, premožobrtnikov in kmetov, gostincev in drugih. V času od leta 1920 do nekako 1930 so zelo aktivno delovala v Vipavi številna društva. Leta 1922 je bilo ustanovljeno prosvetno društvo "Sebastijan Krelj". Njegov tajnik je bil Drago Bajc, predsednik pa Ivan Mesesnel. Zelo uspešno je delovala čitalnica, nogometni klub "Nanos", žensko športno društvo "Hazena", plesni klub, dramska sekcija, gasilsko ter planinsko društvo.

V Vipavi je bil že leta 1919 ustanovljen slovenski vrtec, ki je deloval v prostorih grofovih štal. Vodila ga je napredna domačinka Alojzija Princes. Ker je bilo povojno stanje zelo siromašno, so otroci v tem vrtcu prejeli brezplačno hrano, ki jo je financirala in delila italijanska institucija "Lega nazionale".

S prosvetno dejavnostjo so v Vipavi začeli že konec leta 1918, ko je vipavska mladina igrala v grofovih štalah igro "Mlinar in njegova hči". V slovenskem jeziku je bil istega leta organiziran tudi Miklavžev večer v prostorih Tabra v Vipavi. Organiziral ga je Ivan Mesesnel. Miklavža je igral Gašper Mesesnel. Tudi njegov nastop je zvenel narodnobuditeljsko. Tako je neki deklici ob prejemu darila povedal "ta novo pesmico". Ta se je po pripovedovanju Izidorja Reharja glasila tako-le: "Jaz nisem Italijanka, pa tudi ne bom, bom zvesta Slovenka, ker ljubim svoj dom."

Dramska sekcija je naštudirala že leta 1919 igro "Rokovnjači", ki so jo igrali v parku na prostem v Podskali. Rokovnjači so prihajali kar iz grmovja po pobočju Podskale, kar je naredilo pri gledalcih nepozaben vtis. Igre so igrali tudi na dvorišču pri Vidrihovi pri Lipci. Igre so se kar vrstile: Divji lovec, Golgata, Razvalina življenja, Veriga, Pohujšanje v dolini Šentflorjanski, Naš kri in druge. Iz objav društvenega življenja, ki jih najdemo

v Edinosti, izvemo, da so v tem času najraje igrali Finžgarjeve igre, ker imajo ljudski jezik, snov pa je zanimiva in aktualna za vse čase.

Posebno aktivna in kvalitetna je bilaženska rokometna ekipa "Hazena". Se-stavljena je bila iz samih domačink, ki so nastopale tudi v orodni telovad-bi. Vaje so imele na "ogradi" pri pokopališču. Njihovi dresi so bili bele barve s črno obrobo, okrog glave so nosile črne trakove. Vipavski fantje pa so se izkazali v nogometnem klubu "Nanos". Obe ekipi smo našli po ohran-jenih fotografijah.

Dramsko sekcijo katoliške prosvete je ustanovil v Vipavi tudi pokojni dekan Breitenberger takoj po prihodu v Vipavo leta 1922 in vanjo vključil mladino od šolskih let dalje. Izidor Rehar se še dobro spominja delovanja v tej dramski skupini. Gospod dekan jih je učil z velikim veseljem in zanosom. Učili so se igre in tudi za razne druge nastope. Naštudirali so Revčka An-drejčka, Črnošolca in druge. Vadili so v stari Vinarski zadruzi. V Črnošolcu je glavno vlogo igral pokojni Ivan Šček, grofico pa Anica Ferjančič. Posebno igralsko sposobnost je pokazal v tem nastopu domačin, kmet Franc Skapin, v vlogi očeta. Z izrednim igralskim talentom je navdušil gledalce in bil po-hvaljen tudi od režiserja dekana Breitenbergerja.

Nastopa vipavskih telovadcev v Dornberku pa se Izidor Rehar spominja z na-slednjim pričevanjem: "Naš največji nastop z orodno telovadbo in skupinskimi simboličnimi vajami je bil v Dornberku, 26. avgusta 1926. To je bila športna manifestacija vseh zavednih Slovencev na Primorskem. Vodil nas je Franc Prelec. Nastop je bil na odprtem. Spremljala nas je godba na pihala z motivom "Po jezeru bliz Triglava". Oblečeni smo bili v belo-plave drese, sami po-stavni fantje. Gledat so nas prišli tudi bivši generali italijanske vojske, ker so v nas videli zdrave in čvrste italijanske vojake. Mi pa smo hoteli tudi s tem enotnim nastopom dokazati, da smo ponosni slovenski fantje."

Zanimivo je bilo v tistem času tudi dejstvo, da so italijanske oblasti takoj po prihodu v Vipavo začele delovati zelo preštudirano. Tako je italijanska oblast takoj kupila in ponudila vipavski šolski mladini leta 1920 vse in-strumente za "pleh muziko". V šoli so te instrumente razdelili in začeli vaditi pod vodstvom italijanskega učitelja Martisa. Spomini Izidorja Re-harja so taki: "Takoj smo začutili, da je ta gesta italijanskih oblasti mor-da le znak podkupovanja naših ljudi. Zato smo začeli bojkotirati študij glasbe. Ker pa je bilo med nami nekaj navdušenih glasbenikov, smo nadaljevali vaje, vendar smo učitelju Martisu povedali, da bomo vztrajali pri učenju le, če nam preskrbi notni material s slovenskim besedilom velikonočnih pesmi. Učitelj nam je bil res nekako naklonjen in nam je to preskrbel, vendar je poudaril, da noče imeti pri tem nobene odgovornosti. Tako smo se začeli sami učiti slovenske melodije pri Božičevih na Hribu pod vodstvom Leandra Pegana, ki je pozneje šel ilegalno v Ljubljano in nadaljeval študij glasbe. Postal je priznan glasbenik in tudi njegova družina se še danes odlikuje na tem področju. V tej glasbeni dejavnosti so se odlikovali še pokojni Ivko Krhne, Lado Tomažič in Danilo Žgavc, znani vipavski brivec. Končno je prišel naš glavni nastop na velikonočno soboto in res smo korajžno zaigrali med proce-sijo. Posebno se spominjam skladbe "Skalovje groba se razgane" in druge. Oblečeni smo bili v gasilske obleke, ki nam jih je posodilo gasilsko društvo. Bile so nam res velike, mi pa smo bili v njih zelo srečni in ponosni."

Vipava je bila v letu 1922 tudi gostitelj ruskih umetnikov. O tem gostovan-ju je Edinost dne 30.3.1922 objavila naslednjo "Vest z Notranjskega": Vipa-va. V nedeljo 2. aprila 1922 ob 4,30 popoldne priredi pri nas družba ruskih

umetnikov petrograjske in moskovske opere predstavo s koncertom. Sodelujejo Marija Valkovskaja, Jakov Dolžinski, Šuljgin in drugi. Vstopnina 5,3 in 2 liri. V Vipavi in po vsej okolici vlada za to prireditev veliko zanimanje". Prav tako smo zasledili v Edinosti, dne 5.4.1923 zapis o gostovanju slušateljev dramske visoke šole iz Berlina, ki so nastopali v Vipavi 22. aprila 1923 v Hrovatinovi dvorani. To je bil glasbeno-dramski večer. V njem so nastopili Ivo Gaberščik, Stane Melihar in Anton Šubelj.

(se nadaljuje)

MAGDA RODMAN

Mi med seboj

Opozorila o zanemarjenosti kraja in malomarnem odnosu do čudovitih izvirov Vipave, o naših neurejenih javnih površinah, ulicah in trgih so vzpodbudila predstavnike KS Vipava in člane Društva za varstvo naravne in kulturne dediščine Vipavske doline, da nekaj ukrenejo za urejenost našega bivalnega prostora in lepši zunanji videz Vipave.

V ta namen je bil izvršen komisijski ogled ulic, trgov in vodotokov. Zapisnik o ogledu je bil osnova za potek nujnih del. Krajanje smo obvestili o predvidenem času in poteku čiščenja z 200 obvestili in razobesili deset plakatov. Akcijo čiščenja je pričela ekipa naših vojakov že 19. in 20.6.1991. Tako je bil v celoti odstranjen velik avtomobilski odpad pri reki Vipavi, odpadnega materiala je bilo za 15 tovornjakov. Z zadovoljstvom smo opazili tudi nekaj naših krajanov, ki so pričeli pospravljati pred svojimi domovi.

V soboto 22.6.1991 pa je bilo načrtovano delo večjega obsega, zato smo apelirali na domača društva in krajanje, da bi se akcije udeležili. Žal pa nas je na zbornem mestu prišlo samo deset krajanov, članov društev ni bilo, prav tako nismo opazili vipavske mladine, da o naših krajevnih, demokratično izvoljenih funkcionarjih sploh ne govorimo. Njim posvečamo tole misel: "Kadar srce govori, mora želodec molčati". Kdaj bomo slišali njihova srca? Čudno je, da se niti člani društev niso zavedali, da je Vipava tudi njihov kraj bivanja, svoje delo vidijo le v tekmovanjih, nastopih, izletih in taborjenjih. Tako delovanje je preveč ozko in vaze zaprto.

V celoti in točno ob uri pa nas je na zbornem mestu pričakala ekipa 40 vojakov - prostovoljcev. Razdelili smo se v skupine in pričeli z delom. Med delom so se nam z veselimi obrazi in orodjem pridružili posamezni upokoјenci, ki so kljub lastnim težavam in boleznim z veliko dobre volje čutili, da je delo nujno, in pomagali po svojih močeh. V tem času smo bili deležni tudi posmihajočih se pogledov mladih, polnoletnih zdravih fantov in mož, ki so lenobno posedali pred vipavskimi gostilnami in se žal niso zavedali, da čistimo tudi njihove smeti.

Kljub vsemu smo po programu očistili zanemarjene javne površine, ki jih tujci najprej opazijo. Ostalo pa je še nekaj javnih površin, ki jih naši ljudje uporabljajo kot odlagališča raznega odpadnega in drugega materiala in si jih tako nedopustno prisvajajo. Zato prosimo vse tiste, ki te površine tako koristijo, da jih izpraznijo in počistijo. Včasih je dovolj le dobra volja.

Z zadovoljstvom lahko ugotavljamo, da smo odstranili avtoodpad, počistili trg pred staro šolo, očistili strugo Bele, uredili okolico Prime in parkirni prostor pri Fami. Posamezniki pa so pričeli z ureditvijo okolice na Hribu, v gradu, v Tabru in na Gorici pri Beli. Vsem posameznikom, ki so dober namen te akcije razumeli in se ji bodo še priključili, najlepša hvala.

Še posebej pa se moramo zahvaliti ekipi vojakov in njihovemu predpostavljenu, ki je brez vsakih pripomb opravila večino vsega dela, čeprav so sami za uredjenost našega trga najmanj krivi. V našem kraju bivajo malo časa. Njihov lep odnos do dela so nekateri domačini opazili in jim izkazali pozornost s skromnim napitkom.

Dokončno bo treba urediti še površine med glavno vpadnico v Vipavo in nogometnim igriščem (divje krlišče). Okolico igrišč bo uredilo športno društvo. Z dopisom pa smo opozorili stanovalce okolice Podfarovža, naj javne površine okrog svojih domov pospravijo in uredijo. Očistiti bo potrebno še izvire Vipave-Podfarovž in Podskalo. AGRO GORICA - enota gozdrastvo smo opozorili naj umakne les na svoje površine. Vsekakor pričakujemo njihov delež za lepši videz našega kraja.

Tovrstno delo pa ne sme biti samo enodnevna akcija, ampak naša vsakdanja skrb za okolico. Zato naj vsak počisti pred in za svojim pragom. Če ima gospodar uredjen dom, sprejme gosta z veseljem, ponosom in zadovoljstvom. Sprejmimo tudi mi umetnike, ki nam bodo pričarali čudoviti svet muzike Čajkovskega v baletu "Labodje jezero" in sto mednarodnih oblikovalcev v mesecu septembru, ko bodo en dan bivanja posvetili tudi Vipavski dolini.

Pred nami so torej lepi kulturni dogodki. Kultura je celovitost duhovnih in materialnih dobrin v času, v katerem se lahko ponašamo z našo dediščino in omiko. Tudi naša bivališče so odraz tega časa. Kulturna in naravna dediščina Vipave je prebogata, da bi se iz nje norčevali in z njo mačehovsko ravnali. Vipava je naš dom, zato smo zanj dolžni tudi kaj postoriti. Bodimo nanj ponosni.

IVAN PRINCES

MARJAN RODMAN

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS od 16.4.1991 do 24.6.1991

1. Jožka Česen	Kocijančičeva 5	200,00 din
2. Jožko Pižent	Kreljeva 3	300,00 din
3. Jože Božič	" 10	100,00 din
4. Marica Berginc	" 7	200,00 din
5. Slavka Marc	Titov trg 21	50,00 din
6. Marjan Sever	Nova Gorica	150,00 din
7. Justina Sever	Vinarska 1	100,00 din
8. Neimenovana	Vipava	200,00 din
9. Danica Rehar	Gregorčičeva 2	100,00 din
10. Francka Ferjančič	Na Hribu 20	100,00 din
11. Ivan Kodelja	Grabrijanova 6/a	150,00 din
12. Ivan Pavzin	Šempeter pri Gorici	800,00 din
13. Branko Pavzin	Pod Gradom 1	200,00 din
14. Ana Funa	Zemona 1	100,00 din
15. Ivan Naglost	Milana Bajca 24	200,00 din

16. Tana Matic	Vinarska 1	100,00 din
17. Neznani	Ajdovščina	20,00 din
18. Irena Semenič	Kociančičeva 3	200,00 din
19. Milan Poljšak	Zemono - Švica	1.800,00 din
Ostanek od prejšnje številke in obresti		1.238,00 din
	Skupaj	6.308,00 din

V S E M   H V A L A !

Predvidena cena te številke glasila je 6.500,00 din za 500 izvodov.

*****

"VIPAVSKI GLAS" - glasilo Krajevne skupnosti Vipava.

PRI PRIPRAVI TE ŠTEVILKE SO SODELOVALI ČLANI UREDNIŠKEGA ODBORA:

Magda Rodman, Nada Kostanjevic, Vera Poniž, Ivan Princes, Cijan Štoka
in Marija Ceket - lektorica.

NA NASLOVNI STRANI: Izvir Vipave Podskala s prejšnjim lesenim mostom in
leseno ograjo.

Naslovno stran je pripravil Branko Tomažič.

TISK: J.Sedmak, Ajdovščina